

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

- Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi on jo olemassa. Tiedon kulku Kelan ja sosiaalitoimen välillä haastaa suuresti määrällisesti suurempia alennuksia jo nyt. Jos tarkoitus on alentaa heti 50 %, tämä lisää suuresti yhteydenottojen määrää, koska Kelan toimihenkilöillä on lain vaatima velvollisuus selvittää, ettei välttämätöntä toimeentuloa vaaranneta.
- Koska perusosan alentaminen voitaisiin kuitenkin tehdä vain, jos alentaminen ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voitaisi pitää muutenkaan kohtuuttomana. Uudistus asettaa asiakkaat eriarvoiseen asemaan, koska harkinta perusosan alentamisen kohtuullisuudesta jää käsittelijälle. Kelassa ei pitäisi tehdä sosiaalityötä.
- Uudistus muodostaisi liki poikkeuksetta kohtuuttomana pidettävän tilanteen, jolloin perusosan alentamista ei voida käyttää Kelassa työvälineenä asiakkaan motivoimiseen työnhakua vireyttämiseen.
- Uudistus tulee toteutuessaan lisäämään lapsiperheköyhyyttä sekä asunnottomuutta, koska 50 % perusosan alentaminen ei mahdollista enää asiakkaan itsenäistä selviytymistä. Asumisen normit eivät kaikilla paikkakunnilla vastaa todellisuutta, ja asiakkaille jää perusosasta myös vuokraa maksettavaksi.

Kelan työtä haastaa:

- Asiakkaan kuuleminen, tuleeko asiakasta edelleen kuulla perusosan alentamisesta päätöksen lisäksi vai onko päätös kuuleminen? Lisää merkittävästi työmäärää.
- Laki uudistuksessa sanotaan, että perusosan alentaminen kestää aina vähintään kaksi kuukautta. Kohta vaatii tarkentamista, tarkoitetaanko sillä sitä, että vaikka asiakas korjaisi toimintansa seuraavana päivänä, alentaminen jatkuu silti kaksi kuukautta?

Yhteistyökumppaneita koskeva haasteet:

- Saadaanko lausunnot TE-toimistosta ajantasaisesti, mikäli asiakas korjaa toimintansa. Lisää työmäärää myös TE-palveluissa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

- Ansiotulovähennystä ei tule perustoimeentulotuesta poistaa. Ansiotulovähennys kannustaa ottamaan vastaan myös osa-aikatyötä.
- Perusosan määrän leikkaaminen ei ole yhteiskunnan tilanteen huomioiden inhimillistä, jo nyt perusosalla on vaikea kattaa pakollisia menoja. Ensisijaisista etuuksista on jo tehty leikkauksia.

Kelan työtä haastaa:

- Vähäisten tulojen laskeminen asiakkaiden tiliotteilta ja muista tositteista aiheuttaa lisätyötä, jonka vaikutus perustoimeentulotuen päätökseen on kuitenkin monissa tapauksissa pieni.
- Perustoimeentulotuessa huomioidaan jo nyt vain välttämättömät terveysmenot. Tarkentamista vaatii, miten tätä on tarkoitus muuttaa ja kenen arvioitavaksi lääkkeiden välttämättömyys jää?
- Mikäli automaatti-ilmoitukset perusosan alentamisesta poistuvat Kelan ja hyvinvointialueiden väliltä, ilmoituksen tekeminen jää perustoimeentulotuen käsittelijän harkintaan. Tämä asettaa jälleen asiakkaat eriarvoiseen asemaan ja lisää perustoimeentulotuen käsittelijöiden työtä ja vastuuta asiakkaan ihmisarvoisesta elämästä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

- Rahalaitoksilta saatava tiedot helpottaisivat perustoimeentulotuen käsittelyä, mikäli ne olisivat saatavilla välittömästi tai vähintäänkin seuraavana arkipäivänä. Mikäli tällaiseen päädytään, tulisi pankkeja velvoittaa toimittamaan ajantasaiset tiedot perustoimeentulotuen asettamisraameissa.
- Sosiaalitoimen ja Kelan välinen tiedonkulku tulee myös saada ajantasaiseksi ja helpoksi. Tällä hetkellä lausuntopyynnöt sosiaalitoimeen eivät palaa Kelaan perustoimeentulotuen vaatimissa määräaajoissa.
- Työttömyyskassoilta tulisi myös olla saatavissa ajantasaiset tiedot asiakkaiden työvoimapolitiittisten lausuntojen osalta.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

- Asiakkaiden toimeentulotukilain mukaiset perhesuhteet ovat nopeastikin muuttuvia ja vaihtelevat kesken kuukaudenkin.
- Huomioitavaa on, että Kelalla ja hyvinvointialueilla ei ole keskenään keskustelevia järjestelmiä.
- Kuntiin ja hyvinvointialueille siirtyvät lisämenopaineet tulisivat keskittymään opiskelijapaikkakunnille.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

- Mikäli asumisnormia lasketaan, on todennäköistä, että se lisää muuttoja ja asiakkaiden velkaantumista. Jatkossa taas uuden asunnon saantia haastaa aikaisemmat vuokratavat.

Kelan työtä haastaa:

- Lainvalmistelussa tulisi ottaa huomioon, että Kelan tulee saada riittävät vuokranmaksutiedot vuokravakuuden myöntöhetkestä alkaen, jotta vuokra voidaan Kelasta maksaa suoraan vuokranantajalle.
- Tiedonsaantioikeus tulisi olla lakiperusteinen, tai hakemukseen tulee toimittaa tarvittavat tiedot, jotta vakuus voidaan käsitellä ja asumisen menot saadaan maksettua suoraan vuokranantajalle. Hakemuksessa tulee olla riittävät vuokranantajatieidot vuokran maksamista varten vuokranantajalle, jotta käsittely ei tästä syystä viivästy ja lisää työmäärää Kelassa.
- Uudet kuulemiset, mikäli niitä tarvitsee tehdä, jos normia lasketaan.
- 5 % harkinnan palauttaminen lisäisi Kelan työhön siinä tarvittavaa sujuvuutta ja lisäisi yksilöllisen harkinnan käytön mahdollisuuksia.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

- Lain valmistelussa työryhmä on viitannut palveluiden saavutettavuuteen työttömien kohdalla, mutta perusosan alentamista ei keskeytetä, vaikka asiakas ilmoittautuu työttömäksi. Täyden perusosan edellytyksenä on, että on oikeus työttömyysetuuteen. Palvelut ovat saatavissa sillä, että ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi. Palveluiden tarjoamisen edellytyksenä ei ole, että työttömyysetuus on maksussa.

Arvioimme, että uudistuksen toteutuessa esityksen mukaisena, sen kokonaisvaikutukset olisivat yhdenvertaisuutta, ihmisarvoa ja itsenäistä suoriutumista heikentäviä.

Muu lausuntopalaute:

Lakiesitys kasvattaisi eri viranomaisten työmäärää merkittävästi. Samanaikaisesti hallitus on asettanut Kelalle ison, yhteensä 50 miljoonan euron, säästövelvoitteen toimintamenoihin vuosille 2025-2027. Tämän lisäksi hallitus on määrännyt Kelalle vuodelle 2026 kertaluonteinen 50 miljoonan euron säästövelvoitteen. Säästövelvoitteiden vuoksi seuraavien vuosien aikana Kelan toimihenkilöitä vähennetään arviolta 150 henkilöllä vuodessa. Työmäärää lisäävien lakiesitysten yhteydessä tulee aina tarkastella myös toteuttavien viranomaisten riittävät resurssit ja osoittaa tarvittava rahoitus lakimuutosten toimeenpanoon.

Sarlin Tuija
Ammattiliitto Kelan toimihenkilöt ry